

Švajcarska kompanija Holcim je vlasnik fabrike cementa u gradu Beočin na severu Srbije. U 2019, vladina inspekcija je otkrila da štetne emisije u fabrici daleko premašuju zakonske norme. Ipak, izveštaj je ostao poverljiv i do dan danas nije pokrenut postupak- nijedna od ovih činjenica nije iznenađenje za one koji su pogođeni u tom području.

Zvuk jakog kašlja čuje se iz jedne od kuća u glavnoj ulici u Beočinu u severnoj Srbiji, 15 kilometara zapadno od Novog Sada, glavnog grada pokrajine Vojvodina. Kašalj nije izazvan od Kovida-19, već od nečeg jednako lošeg.

“Mi jedva dišemo” objašnjava Jovan Ignjatović, dok sa stola briše sloj prašine koji je debeo jedan centimetar. “Ovo se nakupilo od juče”, izjavljuje on. Njegova kuća stoji tačno nasuprot fabrike cementa. Celo mesto je prekriveno gustim oblakom dima. Ljudi odavde govore da je to otrov. Uprava fabrike tvrdi da je to bezopasna para.

Trenutno, otprilike 7,000 ljudi živi u Beočinu. Industrijski grad leži u podnožju planine Fruška gora, udaljenom 90 minuta vožnjom od prestonice Beograda. Fabrika cementa je kupljena od strane francuske kompanije Lafarž u 2015. i spojena sa Holcimom da postane Lafarž Holcim. U maju je doneto objašnjenje, u kom se nalaže da će najveći proizvođač građevinskog materijala biti poznat samo pod nazivom Holcim Ltd, i njegovo sedište će biti prebačeno u poresko utočište Zug.

Pre preuzimanja, fabrika cementa Beočin je već bila jedan od glavnih zagađivača u bivšoj Jugoslaviji, što je konačno prekinuto 2008. Međutim, odluka uprave doneta ubrzo nakon akvizicije da zaustavi rad peći na prirodan gas u korist znatno jeftinijeg i prljavijeg naftnog koksa je izazvala značajno pogoršanje situacije. Naftni koks je nusproizvod rafinerija nafte; sagorevanjem na ekstremno visokim temperaturama nastaju velike količine mikročestica, sumpor-dioksida i čađi.

Pogled u prošlost

prva fabrika cementa je počela sa radom u Beočinu. Poznati most koji spaja Budim sa Peštom u Mađarskoj je jedna od stvari koja je izgrađena od proizvoda iz fabrike.

je objekat nacionalizovan i konstantno se proširivao. U Jugoslaviji su fabrika u cvetanju i grad koji je okružuje postali uspešan primer komunističkog modela.

Posle pada Miloševićevog režima 2002. godine, nova demokratska vlada je privatizovala industrijsku ikonu i prodala je francuskoj kompaniji Lafarž.

Holcim je spalio otpad i automobilske gume iz 2018. godine

Susedne države Slovenija i Hrvatska - obe su članice EU - zabranile su korišćenje tih supstanci kao gorivo iz ekoloških razloga. Holcim je s druge strane otišao korak dalje: od

2011 je sagorevao otpad iz domaćinstava cele opštine u svojim pećima. U 2018, fabrika je nabavila dozvolu za sagorevanje medicinskog otpada, automobilskih guma i plastike.

Pokrajinska inspekcija za zaštitu životne sredine je 21. novembra 2019. posetila fabriku cementa.

Procena štetnih emisija u vazduhu je otkrila da je u slučaju određenih supstanci koje su štetne po zdravlje ljudi došlo do značajnih kršenja zakonskih ograničenja.

Izveštaj inspektorata, čiji primerak imamo, poslat je direktno odgovornom saveznom javnom tužiocu. Međutim, godinu i po dana kasnije, ostaje nejasno kada će – ili zaista hoće li – biti pokrenut slučaj protiv Holcima.

Organi zaštite životne sredine su analizirali sve dostupne podatke od 31. avgusta do 21. novembra 2019. Prema njihovim podacima, u septembru su emisije vodonik-hlorida (HCL) u 62 slučaja premašile zakonsku granicu za 200%. U oktobru je, pored hlorovodonika, fabrika emitovala sumpor dioksid (SO_2), amonijak (NH_3) i azot oksid (NO_x), u količinama koje su takođe prekoračile zakonsku granicu od 200% u čak 847 prilika. U novembru su količine bile čak i malo veće.

Izgorele tone zvanično otrovnog otpada

Prema inspektoratu, u ova 3 kratka meseca 963 tone otpada je zapaljeno. Otpad je tehnički klasifikovan kao otrov, ali nije tretiran u skladu s time. Izveštaj inspektorata smatra da bi Holcim trebao da bude obavezan da preduzme hitne mere radi otklanjanja kršenja zakonskih ograničenja. Pored toga, na poslednjoj stranici stoji da se zvanična žalba na ove nezakonite prakse podnosi nadležnom sudu. Suočen sa nalazima izveštaja, govornik iz Holcim Srbija, izjavio je "Poštovali smo odluke i preporuke koje su vlasti donele u to vreme". Odbila je da obrazloži detalje, rekavši "Mi nismo upoznati sa bilo kojim pravnim postupkom protiv nas". Zlatko Todorčevski, ekološki aktivista iz Beočina, smatra da su istražni izveštaj i navodi „politički manevar za odvlačenje pažnje“. „Svi oni samo priređuju predstavu“, navodi on. Izveštava „vrlo verodostojne glasine“ da revizija fabrike Holcim nije bila ništa drugo nego odgovor na sve veći pritisak ostalih kineskih fabričkih operatera, za koje se priča da su krivi za zagađenje životne sredine u Srbiji zbog čega su – za razliku od njihove Evropski konkurenti – naišli su na redovne kritike u medijima. „Vlasti su jednostavno želele da pokažu da im je Holcim na radaru, ali ne žele ništa da promene u vezi sa situacijom“.

S obzirom na to da u Srbiji ne postoji vladina spalionica otpada, deo otpada se godinama odlaže preko fabrika cementa – zvanično iz čisto ekoloških razloga, što je ono što grupe za zaštitu životne sredine osporavaju. Predstavnik organizacije pod nazivom Spasimo Beočin, navodi da su vazdušni filteri u Holcim pećnicama dizajnirani za prašinu od cementa, ali ne i za toksine koji se oslobađaju kada se toksični otpad spaljuje. „Oni veruju da visoke

temperature uništavaju sve toksične supstance, ali to je netačno”. Spasimo Beočin je udruženje zabrinutih građana koje je aktivno od 2015. godine. Članovi organizacije ne deluju javno i njihova imena su nepoznata. Oni žele da ovo ostane tako – „u suprotnom ćemo se suočiti sa represalijama”. „Mnogi od nas rade u kompaniji, drugi imaju rođake ili prijatelje koji tamo zarađuju za život“, navode kritičari Holcima objašnjavajući svoju želju za anonimnošću.

Zakoni o zaštiti životne sredine prilagođeni ukusima stranih firmi

Od svog ulaska u Srbiju, Holcim je uživao punu podršku lokalnih i nacionalnih vlasti, jer su interesi velikih stranih investitora uvek bili važniji od interesa prirode i stanovništva. To se takođe ogleda u zakonu o zaštiti životne sredine. Kompanije poput Holcimovih koncerna imaju težinu u procesu njihovog razvoja, prema predstavniku Spasimo Beočin udruženja.

„Činjenica da ova fabrika cementa verovatno ne krši nijedan zakonski propis je pravi skandal i naša najveća tragedija“.

Goran Vučićević je aktivista za zaštitu životne sredine u obližnjoj opštini Novog Sada.

Takođe je besan zbog slobodne vladavine koju su političari dali Holcimu. Dugo prati aktivnosti kompanije u Beočinu i smatra da ona sada zarađuje više novca spaljivanjem otpada nego što proizvodi cementom. Prema njegovim proračunima, godišnje se spaljuje oko 10.000 tona automobilskih guma, za šta se kompaniji plaća 3.600 srpskih dinara (34 CHF) po toni. „Holcim prima 36 miliona dinara državnih prihoda od poreza zbog trovanja zemlje i ljudi koji su pre svega platili porez“, kaže Vučićević.

Kada je pre 20 godina privatizovana fabrika cementa, imala je preko 2.000 zaposlenih, od kojih je većina živela u Beočinu. Danas ih je ostalo svega nekoliko stotina. „Menadžment kompanije i svi koji su sebi mogli priuštiti da se odavno odsele“, izveštava predstavnik udruženja Spasimo Beočin. Poslednji direktor je takođe pobegao nakon što je nedavno započet posao spaljivanja opasnog otpada. Nekada napredni industrijski grad, sada je pravi grad duhova.

Trošni dvorac u gradu koji propada

Nemac Eduard ‘Ede’ Špicer bio je jedan od prvih zajedničkih vlasnika fabrike cementa Beočin. Osamdesetih godina 20. veka, arhitekti Imreu Štajndlu – koji je takođe izgradio pompeznu mađarsku zgradu parlamenta u Budimpešti – naložio je da sagradi dvorac za sebe i svoju porodicu u kojoj će živeti.

Špiceri su se 1941. vratili u Nemačku. Posle Drugog svetskog rata, dvorac je nacionalizovan zajedno sa fabrikom cementa, a zatim je korišćen kao biblioteka, sedište nevladine organizacije i restoran.

Filmski režiseri kao što su Brajan Haton ili Emir Kusturica koriste slikovito mesto kao mesto

snimanja. Više od deset godina dvorac Špicer propada i – nakon godina procvata – ponovo je postao tužan simbol sudbine grada.

Jovan Ignjatović je jedini od desetak posebno teško pogođenih stanovnika koji javno kritikuje operatore fabrike cementa. Razlog: „Jednostavno sam prestar da bih se plašio“. „Naši prijatelji i rođaci trebalo bi da mogu da nastave da rade tamo, ali zaista moraju da prestanu da nas truju. “, zahteva i hrani svoje piliće dok se novi oblaci prašine sležu na njegovu zemlju. Zajedno sa svojim susedima podneo je brojne žalbe – fabrici, ekološkim vlastima i zajednici. Nakon nekih razmirica, Holcim mu je pružio nezvaničnu isplatu odštete od skoro 800 franaka i to je bilo to. „Šta da radim sa ovim novcem? Ranije su govorili o 12.000 franaka za preseljenje, ali od toga nikad ništa nije bilo “.

Holcim sam diktira laboratoriju i vreme analize

Kao i većina ljudi u Beočinu, Ignjatović ne želi da izvor prihoda za život zajednice doživi istu sudbinu kao Holcimova fabrika cementa u Sloveniji – ta fabrika je bila prinuđena da se zatvori iz ekoloških razloga 2015. godine. U državama članicama EU, kompanije moraju redovno nadgledati svoje emisije i objavljivati rezultate. S druge strane, u Srbiji sve što zakon zahteva je da kompanije dva puta godišnje nadgledaju otpadni vazduh na prisustvo visoko otrovnih i kancerogenih supstanci poput furana i dioksina. Pored toga, Holcim može odlučiti i koja laboratorija prikuplja i analizira uzorke, kao i vreme ispitivanja.

„Tih dana smanjuju emisije toksina i time kontrolišu rezultate praćenja“, navodi naš izvor iz Spasimo Beočina. Kao rezultat toga, Zlatko Todorčevski, gore pomenuti, poziva na nezavisno praćenje kao u Sloveniji: „Činjenica da srpska industrija cementa sme da se nadgleda apsurdnija je od nekih regulatornih situacija u Africi. Suočava se sa svim civilizovanim standardima, uključujući švajcarske “.

Uzor mu je Uroš Macerl, koji se uspešno borio protiv sličnog kršenja zaštite životne sredine u fabrici Holcim u njegovom slovenačkom rodnom Trbovlju. Ipak, to je došlo po cenu zatvaranja fabrike, što aktivisti u Beočinu žele da izbegnu. „Bez javno dostupnih podataka o emisijama ne bismo imali šanse“, navodi organski farmer čija se farma nalazi u blizini fabrike cementa koja je zatvorena 2015. godine. 2017. godine dobio je prestižnu američku nagradu Goldman za zaštitu životne sredine za ovaj uspeh, koji je doveo do previše gubitaka posla.

Sledeći važan dokaz bilo je istraživanje ljubljanskog onkološkog instituta, koje je dokumentovalo značajno veći rizik od raka među stanovnicima mesta fabrike cementa u poređenju sa prosečnom populacijom u Sloveniji. Slična zapažanja izneo je i pedijatar Ilija Vukadinović, njegova matična zajednica Kosjerić u zapadnoj Srbiji, gde belgijski konzorcijum Titan upravlja drugom fabrikom cementa. Vukadinović je član lokalne „Eko

grupe“ , i od 2005. primetio je da je „zagađenje vazduha izazvano Titanom odgovorno za činjenicu da stope raka pluća i drugih respiratornih bolesti kod dece i odraslih daleko premašuju stope nacionalnog proseka ”.

Nema zvaničnih zdravstvenih podataka, ali je veći mortalitet od raka

Za Beočin ne postoje zvanični zdravstveni podaci i nijedan lekar kome smo se obratili nije bio voljan da da procenu. Jedini dostupni podaci potiču sa gradskog srpskog pravoslavnog groblja. Od 99 ljudi koji su tamo ležali od 2017. do 2019. godine, njih 27 (tj. 27,3%) umrlo je od raka. U 2018. godini ta brojka je bila 36%. Prosečna stopa u Srbiji za isti period bila je 21%.

Spasimo Beočin ima preko 3.000 pratioca na Fejsbuku, od kojih su neki veoma aktivni na mreži. Međutim, u malom gradu nije bilo uličnih akcija ili drugih javnih protesta zbog straha od odmazde ili zatvaranja fabrike. Holcimovi kritičari suočeni su sa dilemom. To je nešto što posebno (uglavnom vrlo mladi) aktivisti iz Kosjerića teže razumeju – i nije ni čudo, jer su to bila sredstva koja su koristili za uspešno primoravanje Titana da se obaveže da će prekinuti spaljivanje toksičnog otpada pre 15 godina.”Nismo mogli da dobijemo ni 20 potpisa za peticiju“, objašnjava anonimni portparol Spasima Beočina. ”Svi su bili zabrinuti zbog svog posla, što mislim da je razumljivo. Bez fabrike Holcim naš grad bi nestao sa mape. Dakle, umesto da se brane, ljudi bi radije nastavili da se truju “.

Izvor:birn